

Cesta k dobrému sousedství

Deutschland, Polen, Tschechien – auf dem Weg zur guten Nachbarschaft. Hg. Th. Schweisfurth, W. Poeggel, A. Sakson. Schriftenreihe der Juristischen Fakultät der Europa-Universität Viadrina Frankfurt (Oder), Springer Verlag, Berlin – Heidelberg – New York 1999, 300 stran, ISBN 3-540-65067-9.

Publikace *Deutschland, Polen, Tschechien – auf dem Weg zur guten Nachbarschaft*, která je věnována otázkám dobrého sousedství Německa s Polskem a s Českou republikou, shrnuje vědecké závěry z konference, uspořádané Europa-Universität Viadrina ve Frankfurtu nad Odrou v září 1997. Za důležité mezníky ve vzájemných vztazích zmíněných zemí její autoři považují sjednocení Německa, německo-polskou smlouvu o společných hranicích z roku 1990, německo-polskou a německo-československou smlouvu o dobrém sousedství a přátelské spolupráci z let 1991 a 1992. Nové podněty pro zlepšování vzájemných vztahů vidí v perspektivě členství Polska a České republiky v Evropské unii a v Severoatlantické alianci.

První část recenzované publikace bilancuje zkušenosti v německo-polských a německo-českých vztazích po uzavření výše zmíněných smluv o dobrých sousedských vztazích a zároveň naznačuje perspektivy vzájemné spolupráce do budoucna.

Markus Meckel ve svém příspěvku vyzdvihuje např. výzkum vzájemné spolupráce na společných německo-polských hranicích, průběh politické a ekonomické transformace v Polsku i v nových spolkových zemích bývalé NDR a přípravy Polska na začlenění do evropské integrace. Přitom upozorňuje na to, jak důležitou roli v bilaterálních vztazích hrají osobní kontakty, partnerské vztahy mezi městy i působení německo-polských společností. „*Jedním z nejdůležitějších bodů smlouvy o dobrém sousedství byly úpravy při řešení otázek menšin uskutečněné v roce 1991. Jak byly příkladné, to se dnes projevuje právě v tom, že německá menšina hraje ve veřejném životě Polska samostatnou a aktivní úlohu.*“¹

V další stati se *Wojciech Pomianowski* věnuje charakteristice německo-polských vztahů. V této souvislosti zdůrazňuje význam budování nové sjednocené Evropy. Sleduje hospodářskou situaci obou zemí, perspektivy jejich hospodářské spolupráce i důležitost spolupráce v oblasti životního prostředí.

Albrecht Conze se ve svém příspěvku zaměřil na hodnocení německo-polské spolupráce z hlediska mezinárodní bezpečnosti a začleňování Polska do bezpečnostních struktur Severoatlantické aliance. „*Desetiletá »rekonvalescence« Polska probíhající od roku 1989 do jeho přijetí do NATO v létě roku 1999, jež znamenalo zásadní změnu bezpečnostně-politické situace země, která má za sebou dvě desetiletí krizí a katastrof, jistě není příliš dlouhým obdobím.*“² Změny po roce 1989 – pád komunistického režimu v Polsku a sjednocení Německa – vytvořily předpoklady i pro nové vztahy mezi těmito státy. Konstruktivní spolupráce zaměřená na budoucnost se postupně zbavovala zátěže minulosti a orientovala se nejen na hospodářskou oblast, ale i na další sféry života společnosti.

V následující stati se *Boris Lazar* snaží ukázat, jaké pozitivní důsledky přinesla německo-česká smlouva o dobrém sousedství z roku 1992 a společná deklarace z roku 1997. Zároveň si však všimá i rušivých momentů v německo-českých vztazích, jež jsou často označovány jako „nedořešené problémy“. Tyto rušivé momenty se projevily rovněž „ve zdlouhavých a rozporuplných diskuzích o česko-německé deklaraci. Způsobily i v Německu vnitropolitické obtíže a ztížily integrační proces. Na jedné straně se v Německu ujišťovalo, že vše, co pan Neubauer podniká a požaduje, není třeba brát vážně, avšak na druhé straně se německé oficiální kruhy nedistancovaly od požadavků sudetských Němců ani je

neodmítly. To vzbudilo dojem, že jde o německé požadavky, tedy nejen o požadavky sudetských Němců.“³

Tento autor však také zdůraznil úsilí Německa o rozšiřování Evropské unie, jeho zájem o splnění požadavků Agendy 2000 a Evropské komise. Za velmi důležitý moment pokládá přijetí České republiky do Severoatlantické aliance. V této souvislosti se zmiňuje i o německé pomoci České republice.

Vztahy mezi Německem a Polskem v souvislosti s rozšiřováním Evropské unie a Severoatlantické aliance na východ podrobně zkoumá *Knut Ipsen*. Upozorňuje na závažnost záruk demokratizace a právního vývoje v Polsku i v České republice, jakož i na dodržování lidských práv a ochrany národnostních menšin.

Druhá část recenzované publikace se specializuje na právní, hospodářské a sociální postavení německé a polské menšiny. Přitom situaci německé menšiny v Polsku podrobně charakterizuje *Ekkehard Strauss*, a to nejen současný stav, ale zároveň si všímá i historických okolností, které postavení této menšiny ovlivňovaly po roce 1918 a po roce 1945. V této souvislosti analyzuje rovněž právní otázky spojené s postavením německé menšiny a nakonec i úpravy postavení menšin v Polsku na základě německo-polské smlouvy o dobrém sousedství. Seznamuje čtenáře s ustanoveními týkajícími se ochrany menšin. Dále pokračuje výkladem nového politického vývoje v Polsku. Poukazuje na vztah mezi zlepšováním práv německé menšiny v Polsku a postupem demokratizace v této zemi. Podrobně charakterizuje politické instituce, jejichž úkolem je právě ochrana menšin v Polsku, sleduje jak německá menšina plní funkci mostu v německo-polských vztazích. „*Funkci mostu je možné splnit jen tehdy, opírá-li se o pevné břehy, tzn. že nejprve musejí být vyřešeny přetrvávající bilaterální problémy. Pro čistě hospodářské řešení problémů v rámci evropské integrace nejsou některé z těchto otázek vhodné.*“⁴

V dalším příspěvku se *Grzegorz Janusz* podrobně zabývá právním postavením německé menšiny v Polsku, definuje je v konkrétních poválečných skutečnostech. V této souvislosti vysvětluje i problém používané terminologie. Všimá si též úlohy německo-polské smlouvy z roku 1991 a celé mezinárodněpolitické situace. Srovnává postavení německé menšiny v Polsku, v Maďarsku, v ČSFR i v dalších zemích. Kromě toho si všimá rovněž polské menšiny v Německu, jejího sociálního složení, jejích spolků a organizací.

Lech Janicki soustředil svou pozornost na základní sociální práva v polském právním řádu se zvláštním zřetelem k postavení německé menšiny. Přitom vychází z německo-polské smlouvy o dobrém sousedství a přátelské spolupráci z roku 1991, ale orientuje se hlavně na oblast sociálního zabezpečení a na sféru práce a sociální politiky ve vztahu k právům polských občanů německého původu. V historickém exkurzu se vrací k charakteristice sociálních práv v Polsku v meziválečném období, po druhé světové válce i v době převratu a transformace. Kromě toho analyzuje i sociální práva zachycená v Ústavě z roku 1997.

V následující stati *Hans-Joachim Heintze* zkoumá význam usnesení OBSE/KBSE v oblasti lidských práv – hlavně Helsinského závěrečného aktu KBSE z roku 1975, Kodaňského dokumentu z roku 1990 a Pařížské charty z roku 1990. V této souvislosti se zabývá otázkou, jakým způsobem tato organizace ovlivnila smlouvy Spolkové republiky Německo se sousedními státy.

Obsahem třetí části recenzované publikace je problematika kulturní identity a kulturních rozdílů. Nejprve *Harald Weydt* a *Dorothea Nöthová* sledují úlohu jazyka v německo-polských pohraničních oblastech. Přitom charakterizují nejrůznější mezilidské vztahy v těchto místech, a to i v historickém vývoji nedávných let. Důkladněji pak analyzují situaci po sjednocení Německa. „*Pro vztah Poláků a Němců v pohraničním regionu jsou kromě určitých vzájemných předsudků a nechtů nejdůležitější čtyři charakteristické okolnosti: vyhledávání hospodářských výhod, malé jazykové znalosti, nezájem o druhého*

a vnitroněmecké rozdíly ve vztahu Němců a Poláků.⁵ Proto byl vypracován projekt *Spotkanie*, jenž má napomoci ke zlepšení vzájemných kontaktů.

V následující stati *Andrzej Sakson* upozorňuje na otázky spojené s kulturní identitou Němců v Polsku. Přitom vychází opět z politických změn po roce 1989. Současnou německou menšinu v Polsku rozděluje podle místa původu a podle důvodů, proč němečtí obyvatelé přišli do Polska. Kromě toho se zamýšlí i nad jejich perspektivami do budoucnosti.

Konkrétní situaci olsztýnské (*Allenstein*) německé menšiny se ve svém příspěvku zabývá *Alfred Czesla*. Ukazuje význam působení Olsztýnské společnosti německé menšiny (*Allensteiner Gesellschaft Deutscher Minderheit*). Shrnuje její cíle, spočívající hlavně v uspokojování vědeckých, kulturních a uměleckých potřeb obyvatel německého původu (např. v péči o kulturní dědictví a ve spolupráci německých organizací a institucí v Polsku i v Německu).

Zbigniew Kurcz se zase soustředil na otázky kulturní identity Poláků v Německu. Jako rozhodující faktory přitom uvádí nedostatečnou reprezentativnost výzkumů k postavení Poláků v Německu, skutečnost, že se práce, jež vznikly do roku 1990, nezabývaly každodenním životem Poláků pobývajících v Německu a práce německých badatelů se jen málo zmiňovaly o tomto problému.

Adrian Palka ve své stati vysvětluje vztah kulturní politiky a německo-polského usmíření, a to na příkladu pohraničního města Görlitz (Zgorzelec). Definuje úlohu kultury v procesu usmíření. Přitom dokumentuje, jak kulturní výměna na základě existujících smluv a programů přispívá k růstu přímých kontaktů mezi německými a polskými umělci. „*Ve Zgorzelci je založena kulturní spolupráce nejen na nutnosti usmíření, ale i na ústředním postavení, které zaujímá kulturní dědictví v životě lidí.*“⁶

Pro svou stat si *Hanuš Karlach* zvolil velmi zajímavou problematiku úlohy skupiny pražských spisovatelů (jazykově českých i německých) při utváření česko-německých vztahů. Jako jejich typické představitele vybral Franze Kafku a Franze Werfela.

Do strukturálního srovnávání jazykových menšin v západní a ve východní Evropě se ve svém příspěvku pustil *Peter Rosenberg*. Kromě toho si všímá i politických dopadů nedostatečného řešení otázek menšin, což považuje i za jednu z příčin rozpadu bývalého Sovětského svazu a válečných konfliktů na území bývalé Jugoslávie. Zvláštní pozornost však věnuje německé menšině v Polsku a v Dánsku. Při strukturálním srovnávání pracuje s kvantitativními údaji, s historicko-politickými i společensko-kulturními fakty. Srovnává i různé úpravy řešení problematiky menšin v Evropě (např. německo-dánský a německo-francouzský model, praxi v bývalém Sovětském svazu a ve Spojených státech amerických).

Ve čtvrté části recenzované publikace má čtenář možnost se seznámit se základy a problematikou přeshraniční spolupráce. *Bogdan Koszel* zde hodnotí vliv evropských směrnic na přeshraniční spolupráci a její význam pro dobré sousedské vztahy mezi státy. Z tohoto hlediska poukazuje na možnosti rozvoje měst i regionů, zlepšování dopravy, ochrany životního prostředí, ekonomického využívání energie, rozšiřování hospodářské spolupráce, pomoci při katastrofách apod.⁷

O tom, jak *Collegium Polonicum* působí jako příklad přeshraniční spolupráce mezi dvěma univerzitami, píše ve svém příspěvku *Krzysztof Wojciechowski*. Název *Collegium Polonicum* dostal projekt, jehož cílem bylo přispět k vytvoření „zařízení“ pro vědu a výzkum, které by doplňovalo evropský charakter univerzity Viadrina ve Frankfurtu nad Odrou.

Závažným fenoménem vyskytujícím se v rámci ožívování kontaktů na obou stranách německo-polské hranice jsou problémy s kriminalitou a pokusy o jejich řešení. Vyložit tento fenomén nejen na základě analýzy vnitropolitických poměrů v Německu a v Polsku, ale i mezinárodněpolitické situace (a to i v historickém vývoji) se snaží *Nikolaus Wrage*. Přitom sleduje způsoby boje s kriminalitou, jeho hlavní strategie, včetně s nimi spojených problémů (technických, jazykových, právních aj.).

Celá publikace *Deutschland, Polen, Tschechien – auf dem Weg zur guten Nachbarschaft* zajímavě dokresluje tematiku bilaterálních vztahů Německa s Polskem i s Českou republikou, zvláště možnosti přeshraniční spolupráce a řešení postavení menšin. To vše přitom začleňuje do celoevropského rámce, do problematiky rozšiřování Evropské unie. K odbornému studiu těchto otázek výborně poslouží i příloha sborníku, obsahující dokumenty týkající se této problematiky – smlouvy Německa s Polskem a s Českou republikou z 90. let a česko-německou deklaraci o vzájemných vztazích.⁸

Ivona Řezanková

¹ Deutschland, Polen, Tschechien – auf dem Weg zur guten Nachbarschaft. Hg. Th. Schweisfurth, W. Poeggel, A. Sakson. Schriftenreihe der Juristischen Fakultät der Europa-Universität Viadrina Frankfurt (Oder), Springer Verlag, Berlin – Heidelberg – New York 1999, s. 10.

² Tamtéž, s. 28.

³ Tamtéž, s. 40.

⁴ Tamtéž, s. 77–78.

⁵ Tamtéž, s. 121.

⁶ Tamtéž, s. 174.

⁷ Viz tamtéž, s. 225.

⁸ Příloha sborníku obsahuje následující dokumenty: Vertrag zwischen der Bundesrepublik Deutschland und der Republik Polen über die Bestätigung der zwischen ihnen bestehenden Grenze; Vertrag zwischen der Bundesrepublik Deutschland und der Republik Polen über gute Nachbarschaft und freundschaftliche Zusammenarbeit vom 17. Juni 1991; Vertrag zwischen der Bundesrepublik Deutschland und der Tschechischen und Slowakischen Föderativen Republik über gute Nachbarschaft und freundschaftliche Zusammenarbeit vom 27. Februar 1992; Deutsch-Tschechische Erklärung über die gegenseitigen Beziehungen und deren künftige Entwicklung. Uvedené dokumenty byly v německém jazyce převzaty z následujícího německého tisku: 1) Bundesgesetzblatt, Jahrgang 1991, Teil II, Nr. 33 – Tag der Ausgabe: Bonn, den 21. Dezember 1991, S. 1329–1330. 2) Bundesgesetzblatt, Jahrgang 1991, Teil II, Nr. 33 – Tag der Ausgabe: Bonn, den 21. Dezember 1991, S. 1215–1327. 3) Bundesgesetzblatt, Jahrgang 1992, Teil II – Tag der Ausgabe: Bonn, den 30. 9. 1992, S. 462. 4) Bulletin der Bundesregierung vom 24. Januar 1997, S. 61. Viz tamtéž Dokumentenanhang.